

نهضت جنوب

فارس، قشقای و غائله آذربایجان

منصور نصیری طیبی

سرشناسه	: تصویر طبیعی، منصور، ۱۳۴۹-
عنوان و نام پدیدآور	: نهضت جنوب؛ فارس، قشقایی و غائله آذربایجان / منصور نصیری طیبی.
مشخصات نشر	: تهران: پردیس دانش ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: د. ۱۵۸ ص: منصور.
فروست	: مجموعه تاریخ معاصر ایران ۱۳۴۰.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۵۰۹-۹۲-۸
فهرست نویسی	: قیبا
یادداشت	: چاپ قبلی: نشر و پژوهش شیرازه، ۱۳۸۱.
یادداشت	: کتابنامه: ص. {۱۳۹۲} - ۱۴۳: همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت	: نمایه
عنوان دیگر	: فارس، قشقایی و غائله آذربایجان
عنوان دیگر	: ایلات و عشایر - جنبش ها و قیام ها
موضوع	: قشقایی،
موضوع	: فارس - تاریخ - نهضت جنوب، ۱۳۲۴-۱۳۲۵.
موضوع	: آذربایجان - تاریخ - پهلوی، ۱۳۲۰-۱۳۵۷ - جنبش ها و قیام ها.
رده بندی کنگره	: ۹۱۲۸۸: ۹۱۲۴۰۴۵۳: DSR1513/7
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۲۴۰۴۵۳
شماره کتاب شناسی ملی	: ۱۷۷۶۶۵۸

نهضت جنوب

فارس، قشقایی و غائله آذربایجان

نویسنده: منصور نصیری طیبی

انتشارات: پردیس دانش

طراح جلد: پردیس خرمی

چاپ: پردیس دانش

۱۱۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۳

حق چاپ و سر محفوظ است.

تهران. صندوق پستی: ۱۱۱-۱۳۱۴۵

تلفن: ۸۸۹۵۲۹۷ - فکس: ۸۸۹۵۱۶۹۱

همراه: ۰۹۳۶۹۵۰۰۱۸۲

سایت: www.shirazehketab.net

فهرست مطالب

هفت	یادداشت دبیر مجموعه
۴	مقدمه
۱	فصل اول - از شهریور ۱۳۲۰
۱۹	فصل دوم - در آستانه نهضت
۳۳	فصل سوم - اتحاد دو جانبه
۴۱	فصل چهارم - اقدامات دولت
۴۹	فصل پنجم - مذاکره
۶۷	فصل ششم - مصالحه
۸۱	فصل هفتم - خلع سلاح
۹۳	فصل هشتم - علل و زمینه‌ها
۹۹	اسناد ضمیمه
۱۳۹	کتابنامه
۱۴۵	تصاویر
۱۴۷	فهرست اعلام

یادداشت دبیر مجموعه

در سال ۱۳۲۵ در حالی که به دلیل امتناع اتحاد شوروی از فراخوانی نیروهایش از آذربایجان، ایران دستخوش یک بحران اساسی بود، طیف گسترده‌ای از عشایر فارس و بنادر نیز با برپایی یک شورش وسیع و همه جانبه بر دامنه این بحران افزودند؛ بحرانی که حتی پیش از اضافه شدن این تحول جدید، خود در مقام یکی از نخستین موارد رویارویی شرق و غرب - جنگ سرد - یک بُعد بین‌المللی نیز یافته بود.

نهضت جنوب - نامی که بر این حرکت نهادند - با آن که در همان دوره برای مدت زمانی یکی از مباحث عمده روز بود و حتی با انتشار اسرار نهضت جنوب در سال ۱۳۲۷ به قلم اسمعیل نورزاده بوشهری، بررسی مستقلی را به خود اختصاص داد ولی با فروکش تب و تاب ماجرا و رفع بحران آذربایجان، مانند بسیاری از دیگر تحولات گذرای وقت به دست فراموشی سپرده شد و جای به رخدادهای بعدی سپرد.

در این بررسی که بر طیف وسیع و متنوعی از اسناد و مدارک جدید استوار است، اگرچه چارچوب کلی و اهم تحولات نهضت جنوب به گونه‌ای که شکل گرفت، توسعه یافت و در نهایت خاتمه پیدا کرد، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است ولی همان‌گونه که در فصل پایانی کتاب نیز خاطرنشان شده از آنجایی که رویکرد اصلی این بررسی نه بر عمده کردن یک جنبه و نادیده گرفتن دیگر جوانب کار استوار است، هنوز پاره‌ای از پرسش‌های مهم این بحث بی‌پاسخ مانده‌اند.

حال اگر از موضوع مداخله و تحریک خارجی بگذریم - بحثی که بر حسب عرف و سنت بر این گونه مضامین غالب است و می‌تواند اول عاملی دخیل نیز نباشد - یکی از مهمترین حوزه‌هایی که در این بحث هنوز جای تحقیق و بررسی بیشتر دارد کم و کیف ارتباط نهضت جنوب با نیروهای محافظه کار مرکز است و جایگاه آن در رویکرد کلی این نیروها نسبت به وضعیت بحرانی کشور. این پدیده، یعنی بی‌پاسخ ماندن پاره‌ای از پرسش‌های مهم بحث، که در وهله اول از سعی و تلاش برای طرح پرسشهای گوناگون نشأت می‌گیرد و امتناع از پذیرش یک توضیح ساده‌انگارانه، آن هم در شرایطی که بیش از نیم قرن از این رخداد می‌گذرد و در این میان مجموعه‌ای از اسناد و داده‌های جدید در دسترس قرار گرفته‌اند، خود از یک دشواری کلی و عمومی حکایت دارد که نه فقط مباحث چون نهضت جنوب، که بسیاری از دیگر رخدادهای تاریخ معاصر ایران را نیز تحت الشعاع دارد.

کاوه بیات

مقدمه

با پیش آمد بحران آذربایجان و فعالیت‌های گسترده حزب توده در فارس، در سال ۱۳۲۵ سران ایل قشقایی نیز مانند بسیاری از دیگر نیروهای محافظه‌کار آن سامان با تشکیل اتحادیه‌ای مرکب از ایلات جنوب، اقشار شهری و روستایی به نام "نهضت جنوب"، دست به مقابله زدند؛ مقابله‌ای که در نهایت به رویارویی با نیروهای دولتی منجر شد. این حرکت که آن را می‌توان به عنوان آخرین حرکت بزرگ ایلی ایران نام برد، علی‌رغم اینکه در زمان خود بازتاب گسترده‌ای یافت اما تاکنون زوایای مختلف آن روشن نگردیده است، این پژوهش درنظر دارد تا ضمن بازسازی تاریخی این رویداد به گوشه‌هایی از علل و عوامل و پی‌آمدهای آن نیز بپردازد.

از آنجایی که در این بررسی محور اصلی بحث بر نقش ایل قشقایی استوار است، که از مرحله شکل‌گیری تا پایان نهضت، نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا کرد، نخست در فصل اول و دوم تجدید حیات سیاسی و اجتماعی قشقایی‌ها در سال‌های بعد از شهریور ۱۳۲۰ مورد توجه قرار خواهد گرفت که پیش درآمدی بود بر نهضت جنوب.

آرامش حاصل از پایان گرفتن یک دوره از تنش‌های حاد سیاسی و نظامی میان دولت مرکزی و ایل قشقایی که در بخش اول این کتاب مورد بررسی قرار می‌گیرد، چندان به درازا نکشید و بعد از چند سال بحران حاصل از امتناع دولت شوروی از فراخوانی نیروهای ارتش سرخ از ایران که به صورت تشکیل حکومت‌های دست‌نشانده دموکرات در آذربایجان و کردستان بروز کرد، بازتاب گسترده‌ای در سایر نقاط کشور یافت که یکی از نمونه‌های بارز آن واقعه نهضت

جنوب بود. در فصل‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم این کتاب، به ترتیب نحوه شکل‌گیری نهضت، واکنش دولت در قبال این حرکت در دو عرصه نظامی و سیاسی، و بالاخره چگونگی پایان گرفتن آن تشریح شده است.

پس از اشاره‌ای به موضوع خلع سلاح که از مسائل بفرنج بر جای مانده از این حرکت بود (فصل هفتم)، در پایان بخشی نیز به بررسی علل و زمینه‌های نهضت مزبور اختصاص داده شده است.

این پژوهش در مراحل مختلف از تهیه طرح اولیه تحقیق، جمع‌آوری اطلاعات و نگارش، و امداد برخی از دوستان می‌باشد که سپاسگزاری از عنایت و لطف آنان بر نگارنده واجب و لازم است. از آقایان فضل‌الله ایرجی کجوری، دکتر فریدون بهادری قشقایی، دکتر علی‌اصغر مصدق، دکتر محمدعلی رنجبر، دکتر ناصر تکمیل همایون، دکتر وهاب ولی و دوستان عزیز رحیم نیکبخت، امید مصطفوی و حمید قرقانی که هریک به نحوی از انحاء یاری رسان نگارنده در انجام این پژوهش بودند قدردانی و کمال تشکر می‌نماید.

همچنین قابل ذکر است که محاسن و نقاط قوت این پژوهش یقیناً مدیون توجه و لطف استادان و دوستانی می‌باشد که نامشان ذکر شد و کاستی‌ها و لغزش‌ها به عهده نگارنده می‌باشد.

منصور نصیری

بهار ۱۳۸۱